

Lapin ammattiopiston aikuisopinnot
SELKOKIELEN KÄYTTÖ

opetusmateriaaleissa ja opetuksessa
opas opettajalle

Väylä -hanke, Taina Koskinen

2012 - 2013

VÄYLÄ-HANKE

LAPIN AMMATTIOPISTO

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

Vipuvoimaa

EU:lta

2007-2013

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

Sisälllys

1. JOHDANTO	3
1.1 Eri kielimuotoja	3
1.2 Selkokielen määritelmä ja kohderyhmä	4
1.3 Selkokielestä hyötyvät ne opiskelijat, joilla on haasteita	4
2. SELKOKIELISET OPETUSMATERIAALIT	5
2.1 Ohjeita selkotekstin tuottamiseen	5
2.2 Kielelliset rakenteet	6
2.3 Yleisohjeet	6
2.4 Selkokieli ja vuorovaikutus	8
2.5 Ohjeita power point materiaalin tekemiseen	9
2.6 Miten huomioida erilaisen oppijan opetustilanteessa?	10
2.7 Moniaistikanavainen opetus	10
3. KIRJOITUSHARJOITUKSIA	12-13
Lähteet	14

1. JOHDANTO

1.1 Eri kielimuotoja

- Yleiskieli on eri ikä -ja ammattiryhmille yhteinen kielimuoto, joka on kieliasultaan kirjakielen normien mukainen, käyttää yleisesti tunnettua sanastoa ja on virkerakenteeltaan yksinkertaista.
- Puhekieli on kirjoitetun kielen vastapari ja siinä on paljon vaihtelua ja jokin asia voidaan sanoa yhtä hyvin niin tai näin, virallista määritelmää ei ole.
- Kirjakieli on virallinen kirjoituskieli ja sitä säädellään yhteisin sopimuksin, ja siitä voidaan antaa yleishuollollisia sopimuksia.
- Kapulakieli on vaikeasti ymmärrettävää jota mm. poliitikot ja virkamiehet käyttävät.
- Erikoiskieli eli ammattikieli, jota käyttävät mm. lääkärit (ja muut ammattisanastot).
- Selkokieli on suhteellisen laajasti hyväksytty omaksi kielimuodokseen, joka palvelee erityisryhmiä. Selkokieltä käytetään jo laajasti, kuten mm. Helsingin kaupungilla on omat selkokieliset sivut, Eduskunnalla on omat selkokieliset sivut ja myös **Kela uusii lomakkeitaan selkokieliseksi**.
- Suomessa käytetään puhuttua tai kirjoitettua yleiskieltä. Puhekieli ei ole virallista, mutta kirjakieltä säädellään yhteisin sopimuksin ja siitä voidaan antaa yleishuollollisia sopimuksia.

1.2 Selkokielen määritelmä ja kohderyhmä

Selkokieli on mukautettu sisällöltään, sanastoltaan ja rakenteeltaan yleiskieltä luettavammaksi ja ymmärrettävämmäksi. Se on suunnattu ihmisille, joilla on vaikeuksia lukea ja /tai ymmärtää yleiskieltä.

Selkokieli on alun perin tarkoitettu erityisryhmille, kuten kehitysvammaisille, mutta nykyisin selkokieltä käytetään yhä laajemmin mm. kielten opinnoissa ja tieto- ja viestintätekniikan opetuksessa.

1.3 Selkokielestä hyötyvät ne opiskelijat, joilla on haasteita

- hahmottamisessa
- tarkkavaisuudessa ja
- keskittymisessä (ADHD)
- kielellisiä vaikeuksia (lukivaikeus, dysfasia)
- laaja-alaisia oppimisvaikeuksia
- mielenterveysongelmia (esim. masennus)
- pitkäaikaistyöttömät
- ikääntyvät henkilöt
- maahanmuuttajat

2. SELKOKIELISET OPETUSMATERIAALIT

Selkokielen tarkoituksena on, että teksti ja sivut ovat helposti hahmotettavissa. Selkokieli ei aseta työmuistille yhtä suuria vaatimuksia kuin yleiskieli.

2.1 Ohjeita selkotekstin tuottamiseen

Tekstin luettavuus ja ymmärrettävyys on tärkeää.

Helppolukuisuus syntyy pääosin seuraavilla ohjeilla.

- Pienaakkoset ovat pääsääntöisesti luettavampia kuin SUURAAKKOSET, myös otsikoissa.
- **Liian suuri kirjainkoko tekee pitkistä otsikoista vaikealukuisia.**
- *Kursiivi* on vaikeampilukuista kuin pystysuora muoto.
- Käytä kursiivia ainoastaan tehokeinona ja vain enintään muutaman sanan kerta-annoksena – kursivoi esimerkiksi kirjoituksessa esiintyvät *kirjojen nimet*.
- Käytä lihavoitteja samalla tavoin – lihavoi esimerkiksi kirjoituksessa esiintyvät **ihmisten nimet**.
- Musta teksti valkoisella on luettavinta. Pohjaväriä myös kellertävä ja muut vaaleat värit ovat tehokkaita. Väripohjien käytössä on kuitenkin oltava varovainen.
- Selkojulkaisuissa käytetään lähes aina tavuttamatonta liehureunaista tekstiä. Huonolla lukijalla saattaa olla vaikea

ymmärtää tavujakoja. Liehureunaisuus tuo taittoon ilmavuutta, koska tekstiä ei mahdu sivulle yhtä paljon, kuin tasareunaisessa tavutetussa tekstissä. Lisäksi liehu mahdollistaa asiakokonaisuuden kokoamisen samalle riville.

2.2 Kielelliset rakenteet

- Olennaisen tiedon poimiminen monimutkaisista kielen rakenteista voi olla erilaiselle oppijalle hankalaa.
- Preesensin käyttö selkeyttää usein tekstiä.
- On esimerkiksi parempi sanoa ”*kehitämme uuden mallin joka vuosi*” kuin ”*tulemme kehittämään uuden mallin joka vuosi*”.

2.3 Yleisohjeet

- Rajaa aihe - kirjoita vain tärkeä sisältö.
- Kerro kaikki välttämätön.
- Esitä tekstin alussa tärkeimmät asiat/ toimenpiteet.
- Kerro otsikko opetuksen asiakokonaisuutta esitteleväksi ja siihen johdattavaksi.

Sanasto

- Vältä erityisen pitkiä sanoja.
- Käytä tuttuja ja yleisiä sanoja.

- Vältä erityissanastoa ja selitä uudet ja vaikeat sanat tekstin yhteydessä. (slangi, ammattisanasto, murre, symboliset ja abstraktit ilmaukset).
- Voit käyttää ammattisanastoa opetusmateriaaleissa, mutta selitä sanat/ sanasto arkikielellä.
- Käytä runsaasti verbejä ja substantiiveja ja vähän adjektiiveja ja adverbejä.

Lauseet

- Käytetään lyhyitä lauseita. Lauseen laatu on tärkeämpi.
- Vältetään vaikeita lauserakenteita.
- Vältetään kielikuvia; käytettäessä ne selitetään tarpeen mukaan.
- Konkretisoi opittavaa asiaa lukijalle tuttujen esimerkkien kautta.

Sisältö

- Tekstin tulee olla sisällöltään konkreettista.
- Sisällön on oltava yhteydessä vastaanottajan arkeen.
- Jos esittelet outoa ympäristöä, tapahtumaa tai ilmiötä kiinnitä huomiota sen ja mahdollisten taustatekijöiden selvittämiseen.
- Tekstissä ei saa olla liikaa henkilöitä.
- Henkilöt tulee esitellä selkeästi ja heidät on voitava tunnistaa tekstistä helposti.

Tekstin rakenne

- Rakenteen tulee olla selkeä.
- Kerronnan tulee edetä loogisesti.
- Ajan ja paikan vaihtelua tulee välttää.

Muista seuraavat asiat

- Kaikkia ohjeita ei voi noudattaa yhtä aikaa tekstin kärsimättä
- Selkokielisenkin ilmaisun tulee olla rikasta, elävää ja sisältää myös tunneviestejä.
- Olennaista on se, että vastaanottaja ymmärtää viestin.

2.4 Selkokieli ja vuorovaikutus

- Käytä tuttua puhekielen sanastoa.
- Selitä vieraat tai käsitteelliset asiat.
- Kerro asiat järjestelmällisesti ja selvitä mitä kuulija jo tietää asiasta.
- Korosta sanomasi ydinsanoja.
- Suosi lyhyitä ilmauksia ja puhekielenomaisia rakenteita.
- Älä pakkaa vuoroasi täyteen informaatiota, vaan puhu yhdestä asiasta kerrallaan.
- Tee tarkistuskysymyksiä

2.5 Ohjeita power point materiaalin tekemiseen

Välijäähdytin

- Ahtopaineen noustessa kokoonpuristetun ilman lämpötila alkaa kasvaa.
- Lämpeneminen on sitä suurempaa, mitä korkeampi on paine.
- Virtausvastuksen aiheuttama kitka nostaa imuilman lämpötilaa.

www.lao.fi

- Käytä enintään kahta erilaista fonttia.
- Käytä otsikossa: Arial, Helvetica, Gill Sans.
- Käytä leipätekstissä: Times New Roman, Arial.
- Älä käytä isoja kirjaimia kokonaisiin sanoihin
- (ÄLÄ KÄYTÄ ISOJA KIRJAIMIA KOKONAISIIN SANOIHIN)
- Käytä positiivista kieltä.
- Käytä selkeää fonttikokoa (11–16).
- Korosta **lihavoinnilla** ja **eri värillä** (ei kursivilla).
- Kun siirryt toiselle riville, jatka kokonaisella sanalla (ei tavutusta)
- Rajaa asiat (vältä ”karaoke kalvon” tekemistä)
- Jätä kappaleiden väliin tyhjä rivi
- Sijoita diassa teksti vasemmalle kuva oikealle
- Rajaa kuvaa tarvittaessa

2.6 Miten huomioida erilaisen oppijan opetustilanteessa?

- Keskustele opiskelijan kanssa ja miettikää yhdessä opiskelijan ominta tapaa oppia.
- Opeta opiskelijoillesi erilaisia opiskelutekniikoita. (esim. mind map)
- Laadi kieleltään ja ulkoasultaan selkeät oppimateriaalit
- Anna luentorunko tai käsiteltävän asian pääkohdat ennakkoon
- Käytä moniaistikanavaista opetusta
- Erilainen oppija tarvitsee usein lisää aikaa esimerkiksi tehtäviin ja tenttiin.
- Muista apuvälineet, esimerkiksi lukutikku, skannaava kynä, selkokielliset materiaalit.
- Kirjoita taululle eriaikaan kuin puhut (opetustilanteessa).
- Anna erilaiselle oppijalle mahdollisuus suullisiin tentteihin.
- Älä sakota tenteissä ja tehtävissä lukivirheistä.
- Vältä rasti ruutuun tehtäviä
- Ryhmittele numerot pitkissä lukusarjoissa

2.7 Moniaistikanavainen opetus

- Muista ja käytä mahdollisuuksien mukaan moniaistikanavaista opetusta.
- Mieti monta tapaa selittää sama asia: näkemisen, kuulemisen, tekemisen ja näyttämisen kautta.

- Miten voit hyödyntää värejä, muotoja, liikkumista, musiikkia, rytmiä, kuvia ja erilaisia muistisääntöjä uuden asian opetuksessa?
- Huomioi, että monikanavaisesta opetuksesta hyötyvät kaikki.
- Havainnollista mahdollisuuksien mukaan
- Selvennä teoriaa käytännön esimerkeillä eteenkin ammatillisessa koulutuksessa
- Käytä kuvia ja kaavioita tehostekeinoina

3. KIRJOITUSHARJOITUKSIA

Esimerkki 1

Yleiskielinen teksti:

Ensi viikonloppuna Suomen parhaat taitoluistelijat ottavat toisistaan ja ulkomaisista kollegoistaan mittaa Vantaalla Finlandia Trophy - kilpailussa, mutta yksi on joukosta poissa. 20-vuotias Kiira Korpi kärsii edelleen jo puolitoista viikkoa jatkuneesta kuumesta sekä elokuun lopusta asti vaivanneesta jalkojen palautumisongelmasta. Hän perui eilen osallistumisensa viikonlopun kilpailuun. Se on kova takaisku suosikkiluistelijalla, jonka odotetaan taistelevan mitaleista tammikuussa Helsingin EM-kisoissa.

Selkoteksti ehdotus:

Ensi viikon loppuna Vantaalla järjestetään suuret taitoluistelukilpailut. Myös Kiira Korven piti osallistua kilpailuun. Hän kuitenkin perui eilen osallistumisensa. Syy oli sairaus. Kiiralla oli kuumetta, eivätkä hänen jalkansa toimi tavalliseen tapaan.

Osallistumisen peruminen oli kova pettymys suosituille luistelijalle, ilman kilpailukokemusta hänen on vaikea olla huippukunnossa tammikuussa. Silloin Helsingissä järjestetään taitoluistelun Euroopan mestaruuskilpailut.

Esimerkki 2.

Tekstin muokkaamista

1.

Michael Schumacher on hallinnut MM sarjaa vuodesta 2000 lähtien. Tällä kaudella hän ei kuitenkaan ole kyennyt entisenlaiseen menoon. Schumacher ei ole ollut kertaakaan kolmen parhaan joukossa.

2.

Michael Schumacher on hallinnut MM sarjaa monta vuotta, mutta tällä kaudella hän ei ole ajanut yhtä nopeasti Schumacher ei ole taistellut enää palkintosijoista.

3.

Entinen mestari Michael Schumacher ei ole menestynyt tällä kaudella.

Lähteet

Virtanen H. 2012. Selkokielen käsikirja. Tammerprint Oy. Tampere.
Kartio J.2009. Selkokieli ja vuorovaikutus. Tammerprint Oy. Tampere
www.papunet.net/selkokeskus
www.opike.fi
www.tikas.fi

Opas on ladattavissa osoitteesta www.lao.fi/vayla